

fecerant, eos ad prudenter, et honeste eligendum in secundo instanti, necessitatem inferre potuerunt: quia nec actu in eis perstiterunt in secundo instanti, neque ex illis virtus aliqua relicta fuit quæ hujusmodi necessitatem inducere posset; non fuit ergo libertas peccandi in secundo instanti per actum bonum præcedentem ablata.

10. *Ad Augustinum ibid.*—Ad Augustinum imprimis fatendum est, ipsum in eis libris de Genesi (quos ante libros de Civitate scripsit, ut ex eodem libr. 11 Genes. ad litter. cap. 15 in fine, manifestum est) dubium fuisse de statu malorum Angelorum in primo instanti suæ creationis, quoad gratiam, vel malitiam, vel quoad peccatum, et carentiam ejus; nam cum sæpe ibi quærat, utrum Lucifer in momento suæ creationis fuerit præsciens sui casus, plane supponit, peccatum ejus tunc non fuisse, alioqui non solum præsciri, sed etiam videri potuisset: nam præscientia, de qua dubium movebatur, solum de peccato contingenter, seu libere futuro esse poterat: et ideo quærit Augustinus, utrum Angelus illam habuerit: quia si illam habuit, beatus esse non posset, ob mœrorem de tanto malo futuro, et si non habuit, etiam non posset esse beatus propter incertitudinem. Et ob hanc difficultatem a capite vigesimo opinionem illam tractat, quod Angelus fuerit malus a sua creatione, et illam explicat usque ad caput vigesimum sextum: illi tamen non adhæret, nec rem definit: sed cogitandam, et discutendam relinquit. In libris autem de Civitate satis clare veritatem definivit: ut allegavimus, tum *hic*, tum d. lib. 5, cap. 3, adde verba illa: *Non ab eo, quod acceperat, cecidit, sed ab eo quod acciperet, si Deo subditus esse voluisset*, referri posse ad beatitudinem ultimam, non ad gratiam, vel innocentiam, sicut statim cap. 26, dicit: *Diabolum a beatitudine, quam accepturus esset, si voluisset, impia superbia cecidisse*; et ita non negat cecidisse a gratia, quam jam acceperat.

CAPUT XX.

UTRUM ANGELI IN PRIMO INSTANTI CREATIONIS SUÆ PECCARE POTUERINT.

1. *Quæstio procedit de instanti temporis, quia de angelico non est difficultas.*—Quæstio intelligitur de primo instanti indivisibili nostri temporis: nam si sit sermo de instanti angelico permanenti pro aliquo tempore nostro, nullus est fere quæstionis locus: nam si sermo sit de

instanti extrinseco, id est, existenti, verbi gratia, in superiori Angelo, tanquam in altiori mensura operationum Angeli inferioris, sic poterit Angelus inferior habere successive plures actus, unum bonum, et alium malum: et sic poterit in primo instanti, non suo, seu intrinseco, sed alieno, et extrinseco peccare: si vero supponatur peccare per mutationem suæ voluntatis ab actu bono in malum, sic intrinsece, et in se non poterit peccare in primo instanti suo, quia actus bonus et malus necessario cum successione intrinseca fiunt; et ita intrinsece primum, et secundum instans conficiunt. Quomodo dixerunt aliqui de facto peccasse Angelos in secundo instanti sibi intrinseco; et nihilominus per coexistentiam ad bonos Angelos in primo instanti illorum peccasse; quia putant Angelos sanctos unum tantum instans viæ habuisse, coexistens duobus malorum Angelorum, quod supra non probavimus. Sed licet verum esset, ad præsens nihil refert, quia neque loquimur in tali sensu, neque difficultatem habet. Est ergo quæstio de primo instanti omnino indivisibili, et in se, et secundum coexistentiam ad nostrum tempus verum, aut imaginarium; ac subinde sermo est de primo instanti creationis præcise, ut creatio est, et nondum in conservationem transit: non desunt autem, qui præsentem quæstionem in alio sensu explicent, de quo in fine capitis dicam.

2. *Prima sententia affirmativa.*—In hoc ergo sensu est prima opinio, quæ affirmat potuisse Angelum peccare simul ac creatus est. Tenet Scotus, in 2, dist. 5, quæst. 2, Gregorius, quæst. 1, art. 2, Bassolis, quæst. unica, art. 2, Major, quæst. 3, Gabriel, dist. 4, q. 1, art. 3, Marsilius 2, quæst. 3, art. 2, Ocham, quodl. 2, quæst. 6, et consentiunt Palacios 2, disp. 5, ad finem, Molina, 1 part., quæst. 63, art. 5, et ibi Valentia, quæst. 4, punct. 4, et Vasquez, disput. 236, cap. 3. Henricus etiam quodl. 8, quæst. 10, licet absolute hoc non affirmet, sub conditione tamen dicit imprimis, quod si in primo instanti potuissent Angeli libere operari et mereri, potuissent etiam in eodem instanti peccare. Quia vero absolute affirmat Angelos in primo instanti non posse habere actum deliberatum, sed tantum naturalem, adjungit, potuisse peccare in primo instanti, in quo in statu deliberandi, seu libere operandi constituti sunt. Aureolus denique in 2, dist. 4, quæst. unica, art. 2, concedit potuisse Angelum in primo instanti creationis facere actum liberum defectuosum, ac secun-

dum se malum; non tamen imputabilem operanti, eo quod satis deliberatus pro illo instanti esse non potuit, ut late ibi deducere, et suadere conatur. Pro ista sententia referri potest Augustinus, lib. 11, Genes. ad litt., cap. 9, et sequent.; nam ibi in utramque partem disputat, utrum Angeli aliqui in primo instanti creationis mali fuerint, semperque supponit, id fuisse possibile; cum etiam de facto probabile esse putet; et lib. 11, de Civit., cap. 13, dicit, non sentire cum Manichæis, qui dicunt Angelos in primo instanti fuisse malos; si tamen dicat a se, et a pravo usu libertatis æquali suæ creationi quoad durationem, et non a DEO, factos esse malos: in quo supponere videtur fuisse id possibile; et licet postea de facto oppositum determinet, nunquam tamen id reducit ad impossibilitatem, sed ad alia principia, quæ auctoritate nitantur, vel ad summum congruentiam.

3. *Probatur primo.*—Ratio potissima hujus sententiæ est, quia Angeli possunt peccare in quolibet instanti, præter primum; ergo etiam in primo. Probatur consequentia, quia nulla causa, vel impedimentum in primo instanti assignari potest, quod hujusmodi impotentiam inducat. Aut enim tale impedimentum est in ipsa voluntate, et hoc non, quia eandem vim activam habet in primo instanti: et consequenter etiam habet eandem potestatem eligendi, vel libere operandi; si ex parte intellectus objectum sufficienter proponatur, id est, cum indifferentia, seu amplitudine judicii, ex qua usus libertatis in voluntatem derivatur; recurrendum ergo necessario est ad intellectum. At etiam in illo nullum impedimentum necessario præcedit in Angelo, sicut solet in nobis præcedere; quia Angelus a primo instanti creationis habet perfectum usum rationis; quia sine discursu, et sine dependentia a sensibus intelligit; ergo in eodem instanti habet quicquid necessarium est, ut voluntas libere velit, et eligat. Ergo potest in illo instanti cogitare Angelus de objecto non conformi rectæ rationi, delectabili tamen, vel aliter commodo naturæ; vel de objecto de se bono, non tamen sufficienter considerato, ut recte appetatur; et ita sequendo talem cogitationem peccare poterit.

4. *Probatur secundo.*—Explicaturque hæc ratio variis modis; unde argumentor secundo, quia Angelus Lucifer in primo instanti se disposuit ad gratiam per actum moralem, et liberum, per quem etiam meruit; ergo potuit similiter resistere gratiæ, et demereri; probatur consequentia, quia illa dispositio ad gratiam

libera fuit, cum fuerit meritoria. Dices fuisse liberam quoad exercitium, non quoad specificationem: sed contra, primo, quia nulla fuit tunc causa inducens magis necessitatem quoad specificationem, quam quoad exercitium; quia in via nihil est, quod necessitet voluntatem quoad specificationem, nisi bonum, vel beatitudo in communi, vel aliud simile objectum, in quo nulla ratio mali cogitari possit: at vero in primo instanti non solum bonum in communi propositum est voluntati Angeli, sed aliquod particulare objectum, quoad sub aliqua ratione potuit displicere, licet sub aliqua placere debuisset, vel e contrario; ergo habuit tunc Angelus libertatem quoad specificationem.

5. *Probatur tertio.*—Secundo replicatur, vel sic tertium argumentum, quia libertas quoad exercitium sufficiebat ad peccandum in primo instanti, saltem peccati omissionis; quia præceptum, verbi gratia, amandi Deum potuit pro tunc obligare, et verisimilius non est obligasse, præsertim secundum D. Thomam asserentem hominem, cum primum venit ad usum rationis teneri ad referendum se, et omnia in Deum per dilectionem; ergo a fortiori tenebatur Angelus; ergo pro primo instanti tenebatur, quia tunc primum venit ad usum rationis; ergo si illa dilectio fuit libera quoad exercitium, potuit non habere illam, ac proinde potuit saltem per omissionem peccare. Idemque explicatur optime in præcepto fidei; nam si Angelis in primo instanti revelata est, præceptum credendi tunc fuit illis impositum; ergo illos obligavit statim, et pro statim: tum quia illud tempus potest judicari necessitatis fidei actualis ad recte instituendam vitam, eam ad supernaturalem finem ordinando: tum quia veritas Dei postulat, ut ei statim, ac sine ulla mora fides adhibeatur. At vero fides illa libera fuit, vel quoad specificationem, vel saltem quoad exercitium: ergo potuit Angelus in eodem instanti peccare, vel committendo per hæresim, vel saltem omittendo, non exercendo actus fidei, vel non credendo, sicut oportebat.

6. *Probatur quarto.*—Quarto argumentari possumus: quia homo in primo instanti, in quo pervenit ad usum rationis, potest peccare etiam mortaliter, ut supponere videtur D. Thomas, 1, 2, q. 89, art. 6. Unde etiam Adam creatus a Deo cum usu rationis, potuisset in primo instanti suæ creationis peccare: quia in eo coincidit primum instans usus rationis cum primo instanti creationis, quod nimis accidentarium videtur. Nam in hominibus, qui

per generationem producantur, totum tempus vitæ præcedentis ad usum rationis impertinens est ad potestatem peccandi in ipso primo instanti usus rationis : quia in ordine ad peccandum perinde est, ac si non fuisset : si ergo, quando usus rationis sequitur post infantiam, potest homo in primo instanti usus rationis peccare, etiam poterit creatus in ætate adulta : ergo multo majori ratione poterit peccare Angelus, quia cum majore usu rationis, et libertatis creatur.

7. *Probatur quinto.* — Quinto, homo nunc generatur in statu peccati : quia licet in ea ætate non sit capax peccati actualis, esse potest capax quasi peccati habitualis. Et licet in eodem instanti incipiant esse natura, et culpa : nihilominus natura est opus Dei, et non culpa. Potestque in natura a Deo factam simul tempore induci culpa ab alia causa, quæ et proportionata, et parata sit ad illum effectum statim producendum. Ergo similiter in Angelo poterit in instanti creationis simul esse culpa cum natura, licet non eadem causa, neque a Deo auctore naturæ, sed a voluntate ipsius Angeli, quæ est causa proportionata ipsius culpæ, et in illo eodem instanti potest esse apta, et præparata, ad faciendam illam, si velit. Neque obstabit, quod non possit illam efficere sine concursu DEI : nam hoc generale est omni peccato : et non satis est, ut peccatum DEO, tanquam auctori tribuatur : ergo neque in primo instanti id sufficit. Quia non est necesse, ut Deus majori concursu operetur, nec magis tunc tenetur ad negandum generalem concursum, ne peccatum sequatur, quam in reliquo tempore, sicut etiam in exemplo peccati originalis carentia gratiæ a Deo fit, eo modo, quo fieri potest, scilicet, non influendo : quia sicut affirmatio est causa affirmationis, ita negatio negationis : et nihilominus, quia ille concursus est quasi materialis, Deus non est auctor talis culpæ : ergo idem esset in Angelis.

8. *Probatur sexto.* — Sexto objici potest, quia Angelus creatus sine peccato, vel in gratia habituali sine aliquo actu bono, vel malo, per primum actum elicium post instans creationis posset peccare : ergo etiamsi talis primus actus coexistat creationi, potest esse peccaminosus. Antecedens videtur notum : quia ratio dubitandi de potestate peccandi in primo instanti, est, quia tunc effectus DEI nunquam esset bonus, et innocens a macula peccati in reali duratione, sed ad summum in sola prioritare naturæ, quod videtur in defectum ipsius Dei redundare. Quæ difficultas cessat, si primum

peccatum posterius reali duratione esse supponatur, etiamsi alioqui sit primum. Nihilominus tamen probatur consequentia : quia si voluntas Angeli potea potuit primo exire in actum peccati, etiam in principio, simul ac esse incepit, potuit illum elicere, quia eandem potestatem habuit, et libertatem. Et quod antea fuerit in solo actu primo per instans, vel per multum tempus, impertinens est ad potestatem peccandi : ergo si hanc habuit post multum tempus, in quo ab opere vacavit, etiam potuit illam habere suæ creationi coævam.

9. *Secunda sententia negativa.* — Nihilominus est secunda sententia potuisse Angelos peccare in primo suæ creationis instanti. Hanc tenet D. Thomas, d. q. 63, artic. 5, et q. 16, de Malo, art. 4, et in 2, distin. 5, ubi Capreolus, distin. 4, quæst. 1, artic. 1, concl. 4, et in ejus defensione Hervæus, distin. 5, q. 2, art. 2, Cajetanus et alii Thomistæ, dicto art. 5, Ferrara 3, cont. Gent., cap. 109, §. *Sed circa prædicta.* Et consentiunt graviores scholastici, Alensis, 2 p., q. 29, m. 1, art. 7, Albertus, in 2, dist. 3, art. 14, et ibi Richardus, art. 2, quæst. 2, et Bonaventura, in 2, part. distin., art. 1, q. 2, ad 3, Durandus, distin. 5, q. 2, Argentina, dist. 7, q. 1, art. 2, Holchot 2, q. 3, ad 9, Adam in 1, distin. 1, q. 7. Et Henricus, d. quodl. 8, q. 10, tandem idem absolute sentit. Fuitque opinio hæc Hugonis de sancto Victore in summa sentent., tract. 2, cap. 2, et sumitur ex alio ejus principio 1 p., de Sacram., p. 5, c. 22. Tribuitur etiam Anselmo, lib. de Casu diaboli, cap. 12 et sequentibus, de quo infradicetur.

10. *Ratio aliquorum a posteriori.* — Ratio a posteriori, seu a signo valde probabilis videtur sumi posse ex capite præcedenti, retorquendo quamdam rationem ibi factam. Nam de facto ex tanta multitudine Angelorum nullus peccavit in primo instanti ; ergo magnum signum est, id non esse possibile. Probatur consequentia, quia si esset possibile, esset saltem contingens : si autem esset contingens in aliquibus, saltem in paucis ex innumeris evenisset. Nam omne contingens, vel sequentius, vel ad utrumlibet, vel saltem aliquando, tametsi, evenit. Et e converso considerando temporalem cursum rerum, quod a principio per multa sæcula nunquam factum est, non reputatur moraliter contingens : quod autem in longa rerum successione consideratur, per æquiparationem eandem rationem habet in multitudine personarum simul sumptarum, si unaquæque earum libere, seu contingenter agit : nam moraliter nunquam omnes uniformiter

operantur, et in eo, in quo sic operantur, non videntur contingenter operari ; ideoque oppositum dici non potest simpliciter contingens, vel possibile.

11. *Hæc ratio non probat.* — Sed hæc conjectura, nisi reddatur causa hujus impotentiae, non potest satisfacere : quia responderi potest, sicut in singulis fuit contingens, peccare, et non peccare, ita etiam in tota collectione ; et ideo casu (ut ita dicam), id est, sine comparatione omnium inter se, vel alia causa per se faciente, ut nullus caderet, sed tantum singulis bene sua libertate utentibus, evenisse, ut tota collectio integra, et constans sine diminutione persisteret. Quod mirum non esset, etiamsi absolute quilibet peccare posset : quia longe facilius fuit non peccare ; et ideo facile etiam potuerunt omnes in non peccando pro illo instanti constantes esse. Propter quod doctores varias rationes a priori, et causas hujus impotentiae excogitaverunt, quarum plurimæ facillime, et aperte refutantur. Nam vel falsum assumere, aut male inferre convinci possunt : et aliquam solidam, et intellectui satisficientem invenire, difficile est. Quod breviter ostendemus, attingendo singulas, et vires earum expendendo : quod fere omnes defensores prioris sententiæ fecerunt, præsertim Scotus et Gregorius. Et ex defensoribus hujus opinionis, Argentina supra.

Rationes novem a priori pro eadem secunda sententia afferuntur et refutantur.

12. *Prima.* — *Secunda.* — Prima ergo ratio est, quia actio creaturæ non potest esse in instanti. Hanc refert, et ultimo loco ponit Scotus ; sed est improbabilis : tum in philosophia, quia infinitæ sunt actiones creatæ, quæ non indigent successione, sed totum suum esse simul habent, et illæ possunt in instanti fieri : et in theologia constat, contritionem, vel dilectionem Dei posse in instanti haberi. Nec est, cur hoc excedat vires creaturæ, cum virtutem infinitam non requirat, et actio fieri possit sine resistantia ex parte recipientis, vel termini, seu effectus. Secunda est Alensis, et limitat præcedentem, quia nulla res habet operationem in eodem instanti, in quo sit. At hoc principium plane falsum est. Nam si res fit in instanti, et operatio etiam fieri poterit in instanti eodem, in quo fit causa : quia ex parte modi inceptionis utriusque non repugnat esse simul : et alioqui non est necesse, ut causa tempore antecedit effectum, sed tantum natura ; quæ sunt in philosophia nota.

13. *Tertia.* — *Confirmatur ex Hugone de Sancto Victore.* — Tertiam rationem addunt aliqui, quia saltem illud principium est verum in operatione libera, nimirum illam non posse simul incipere cum voluntate elicente illam. Ex quo principio optime inferitur, non posse peccatum incipere simul cum creatione Angeli, cum debeat esse operatio libera. At vero licet in illo principio sic limitato multi conveniant, in ejus probatione variant. Nam Hugo de Sancto Victore id probat, quia voluntas prius debet esse libera, utique in actu primo, quam operetur libere : ergo non potest in primo instanti libere operari. Probatur consequentia : quia si tunc operatur, jam non est libera, nec prius fuit libera, quia non fuit prius ; ergo revera non est libera ad illam operationem, quam in primo instanti habet, sed alia, quæ postea faciet. Et hanc rationem probant Bonaventura et Holchot. Sed est plane improbabilis : quia, ut voluntas sit libera, satis est, quod sit indifferens prius natura, quam operetur, et pro eodem instanti determinetur. Imo si tunc non esset prius natura libera, nunquam libere operaretur : quia operatio non est libera, nisi cum fit. Item voluntas prius natura, quam operetur, aliquam dispositionem habere debet : ergo vel determinatam ad unum in actu primo, vel indifferentem esse oportet : si priori modo sit affecta, jam operatio non erit libere, etiamsi ante illud instans voluntas non fuisset determinata : si vero prius natura est indifferens, cum libertate, et dominio determinabitur, et operatio erit libera : sive voluntas prius tempore fuerit, sive non fuerit. Imo etiamsi prius tempore ad unum determinata fuisset : et in præsentis instanti determinatio auferatur prius natura, quam operetur, jam in eodem instanti habere poterit actum liberum. Ut si Paulus, verbi gratia, vidit Deum ad tempus, dum vidit, necessario amavit : in primo vero instanti, in quo desiit videre, jam non ex necessitate, sed libere amavit Deum abstractive in eodem instanti consideratum. Denique alias non posset Dei voluntas libere velle : cum non antecedit duratione suam operationem liberam. Videantur dicta in Metaphysica, disput. 19, sect. 9.

14. *Quarta.* — *Impugnatio bimembris.* — Quarta ratio additur, probando aliter illud principium, quod operatio libera non possit cum ipsa voluntate incipere, quia operatio naturalis præcedit liberam : in operatione autem naturali non potest esse peccatum : ergo neque in primo instanti potest esse peccatum.

Hac ratione utuntur Capreolus, Cajetanus, Ferrara et Richardus. Et idem sentit Henricus, ille tamen explicat, posse in illa prima operatione esse defectum, qui peccatum quidem esset, sed libere fieret: tamen, quia fit per modum naturæ, et non libertatis, non potest esse peccatum, utique morale, sed si habeat defectum, erit quasi peccatum naturæ, ut claudicare, vel quid simile. Et huc etiam videtur tendere discursus Aureoli. Sed hæc etiam probatio, vel falsum aperte sumit, vel male colligit. Cum enim sumit, principium illud necessarium esse ut operatio naturalis in Angelo præcedat liberam, vel loquitur de præcedentia in duratione, vel tantum in ordine naturæ. Priori modo assumptio est falsa: posteriori autem modo collectio est mala. Hoc secundum clarum est, quia ex ordine naturæ non potest inferri ordo durationis, ut est per se notum, præsertim in his, quæ in instanti fiunt. Cum ergo operatio naturalis, et libera in instanti fiant, licet naturalis præcedat, ut causæ liberæ potuerunt in eodem primo instanti simul incipere. Sicut enim potentia ipsa voluntatis præcedit actum volendi, et potest non tempore, sed natura præcedere, quia actus in instanti fit: ita licet unus actus præcedat alium, ut causa illius, potuerunt simul tempore, seu instanti fieri. Et hinc probata relinquitur prior pars, nimirum falsam esse assumptionem, si de præcedentia in duratione intelligatur. Unde enim ostendi potest talis necessitas? Aut enim naturalis operatio est causa liberæ: vel non est ejus causa: si est causa, necessario debet coexistere effectui in eodem instanti, in quo fit: ergo in instanti, in quo fit actus liber, erit actus naturalis, a quo causatur. Tum, quia, ut causet, non satis est, extitisse, nisi actu existat: ergo licet antea non fuerit, sed in illo instanti primo existat, poterit in eodem cooperari ad actum liberum. Tum, quia existentia in præcedenti tempore est impertinens ad præsentem effectum: tum etiam, quia causa, quæ in instanti fit, simul duratione potest incipere esse, et producere effectum, quem in instanti causat. Sicut Angelus in eodem instanti, in quo fit, se cognoscit, et se amat, licet cognitio sit causa amoris. Si autem operatio naturalis non est causa liberæ, impertinens est ad liberam, et ita non est, cur præcedat tempore, vel natura, sed poterunt concomitanter simul incipere.

15. *Adversariorum effugium.* — *Refutatur primo.* — Dicitur forte, operationem naturalem dici priorem libera, quia naturaliter quasi fluit

a natura, quæ ex suo genere prior est, quam libertas, saltem subsistendi consequentia. Et quia potentia non est capax plurium operationum in eodem instanti, ideo non tantum ordine naturæ, sed etiam duratione naturalis operatio liberam præcedit. Et hanc rationem indicavit Albertus supra, dicens, non potuisse Angelum a principio peccare, *Quia oportuit antea moveri aliis motibus, qui non erant peccatum, scilicet, cognitione sui, et Dei, et aliorum; et hæc exigebant tempus.* Sed hæc ratio, et responsio facile refutatur, si considerentur dicta de cognitione, et dilectione naturali Angelorum in libro 2 et 3. Nam Angelus non habet in primo instanti naturalem actum intellectus, nisi cognitionem sui et Dei, quatenus cum cognitione sui conjuncta est in eodem actu. Qui actus naturalis non impedit alium, vel alios voluntarios, imo est illorum fundamentum, et omnes semper comitatur; ut ibi explicatum est. Potest ergo simul cum cognitione naturali sui esse alia cognitio libera, vel ordinis naturalis, vel supernaturalis, vel utraque simul, si neutra per se adæquata fit virtuti cognoscitivæ Angeli, sicut esse potest, ut ibidem expositum est. Ergo ex parte intellectus potest esse cum naturali actu alia cogitatio sufficiens ad liberum actum voluntatis. Deinde in voluntate ipsa solus amor sui est naturalis, et cum illo esse potest simul alius actus liber, vel etiam plures, si inter se subordinati vel ad unum finem ordinati sunt. Ergo propter multitudinem actuum non impeditur Angelus, quominus in primo instanti peccare possit: nam ad hoc sufficit libertas unius actus, si aliud non obstat. Eo vel maxime, quod in secundo instanti, quando Angelus peccavit, eodem actus habuit, vel habere potuit, scilicet, cognitionem naturalem sui et DEI, ut auctoris sui, et aliam cognitionem liberam, quæ potuit esse initium peccati, et in voluntate naturalem sui amorem habere potuit, et occasionem inde sumere ad peccandum in eodem instanti; ergo idem contingere potuit in primo instanti, quantum est ex actuum pluralitate. Et ita nihil refert, quod actus naturalis præcedat liberum ordine naturæ, nam hoc ipsum in toto tempore, vel in instanti sequenti habet.

16. *Refutatur secundo per dilemma.* — Et præterea interrogo, qualis sit actus naturalis, qui necessario præcedit in primo instanti. Aut enim est sermo de naturali, ut opponitur libero; vel, ut opponitur supernaturali: neutro enim modo repugnat esse simul duratione cum actu peccaminoso, ac proinde non potest inde

colligi impossibilitas peccandi in primo instanti. Probatur minor, quoad priorem partem, quia talis actus naturalis, vel est necessarius quoad exercitium, vel quoad specificationem tantum, vel neutro modo: sed dicitur naturalis, quia est ex inclinatione naturali. Priori modo nullum naturalem actum habet Angelus in intellectu, nisi cognitionem sui, ut libro secundo visum est: ille autem actus non impedit alium intellectus sufficientem ad peccandum, alias semper impediret, quia semper durat. In voluntate vero nullum particularem actum necessarium quoad exercitium Angelus habuit in via, ut etiam de amore sui diximus in libro tertio. Et quamvis illum haberet, posset simul aliquid aliud libere amare sibi, vel alteri, et in hoc amore posset esse peccatum: vel si non potuit, alia ratio reddenda est, quia naturalis actus non impedit.

17. *Probatur de actu necessario quoad speciem.* — Si autem actus dicitur naturalis solum, quia est necessarius, quoad specificationem, dupliciter id potest intelligi, scilicet, vel quoad speciem amoris, ut opponitur odio; vel quoad speciem amoris recti, ut inordinato amori opponitur. Priori modo vera est necessitas: sed inde non sequitur impossibilitas peccandi in tali amore, quia potest esse multiplex amor sui, et in aliquo peccari. Si autem illa necessitas posteriori modo asseratur, sic petitur principium. Negamus enim Angelum necessitari illo modo, quoad specificationem actus in primo instanti, eo quod amor sit naturalis, quia non est naturalis, id est, necessarius, ut rectus; sed tantum ut amor sui: vel si ut rectus dicitur necessarius. De hujusmodi necessitate, quoad talem specificationem, alia ratio reddenda est; nam si in hac sola sistitur, principium petitur. Et ita nihil obstat tertium membrum de actu naturali, id est, ex inclinatione naturæ. Nam licet actus voluntatis elicited in primo instanti sit isto modo naturalis, potest habere modum liberum, et ratione illius esse peccaminosus; vel potest esse naturalis secundum genericam rationem, et liber secundum determinationem, vel speciem, ut patet in amore sui: nam licet, ut sic, sit naturalis, ut determinatur ad volendum sibi hoc, vel illud bonum, vel cum tanta, vel majori adhæsiōne, potest esse liber. Et utrumque habere potest in primo instanti; et quatenus liber est, potest esse peccatum, vel si non potest, reddenda est alia ratio.

18. *Progreditur dilemma.* — Denique, si actus naturalis accipiatur, ut contra superna-

turalem distinguitur, parum refert, quod ille præcedat: nam actus sic naturalis, potest esse peccaminosus; imo omnis actus voluntatis malus, ordinis naturalis est: nam actus supernaturales, in se, ac per se loquendo, mali non sunt. Concomitanter autem simul esse potest in voluntate actus supernaturalis de se bonus, et actus naturalis malus. Idem ergo potuit in Angelo in primo instanti contingere. Nam in intellectu, verbi gratia, potuit habere, et habuit aliquam cognitionem naturalem, et revelationem supernaturalem fidei. Et consequenter in voluntate cum amore sui naturali hoc modo, et libero, quoad aliquod naturale bonum sibi amatum, potuit simul habere voluntatem supernaturalem credendi. Dico ergo, quod licet Angelus in hac voluntate supernaturali non peccaret, potuit in illo naturali amore sui peccare. Unde in hoc sensu parum refert, quod amor naturalis supernaturalem præcedat: quia nihilominus talis naturalis amor inordinatus esse poterit. Quamquam etiam illa antecessio necessaria non sit: quia potest voluntas credendi supernaturalis ordine naturæ præcedere, et circa objectum creditum voluntas ordinis naturalis, et peccaminosa subsequi, utique voluntas non parendi Deo, vel resistendi voluntati ejus, appetendo aliquid contra id, quod ipse revelavit, ut in appetitu unionis hypostaticæ in superioribus explicatum est. Et sicut in secundo instanti id contigisse credimus, videtur, contingere in primo potuisse; vel si non potuit, alia ratio reddenda est: nam ex antecessione actus naturalis, id certe colligi non potest.

19. *Quinta ratio.* — *Rejicitur primo.* — *Rejicitur secundo.* — Quinto argumentantur alii limitando illud principium, quod actus liber non possit incipere cum voluntate, ut intelligatur de actu voluntatis plene deliberato, qualis ad peccandum requiritur. Dicunt enim actum voluntatis sic deliberatum non posse esse in primo instanti etiam in Angelo. Et rationem reddunt ex parte intellectus: quia indiget tempore ad deliberandum, et cogitandum de objecto. Sed hæc ratio falsum aperte supponit, præsertim in Angelo. Primo quidem, quia ad peccandum non semper est necessaria propria electio inter varia media, quorum consultatio, et collatio in intellectu præcedit, sed peccari potest per simplicem affectum objecti sufficienter cogniti, et oblatis voluntati, vel consideratis sufficienter rationibus boni et mali, quæ in illo sunt, et volendo illud sub aliqua ratione proprii commodi, etiamsi desit